

بازخوانی تجارب اجرایی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از میراث صنعتی در ایران

تدوین و تألیف

دکتر پیروز حناچی

استاد دانشکده معماری دانشگاه تهران

دکتر سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جودی

استادیار دانشکده معماری دانشگاه تهران

مهندس سارا تیمورتاش

شماره مسلسل ۱۰۱۴۵

شماره انتشار ۴۱۰۹

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	حناجی، پیروز، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	بازخوانی تجارب اجرایی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از میراث صنعتی در ایران / تدوین و تألیف پیروز حناچی، سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جردی، سارا تیمورتاش.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۲۲ص.
فروبت	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۱۰۹.
شابک	978-964-03-7416-0
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	معماری صنعتی--ایران
موضوع	Architecture, Industrial- - Iran
موضوع	ساختمان‌های صنعتی--ایران-- طرح و ساختمان
موضوع	Industrial Buildings- - Iran- - Design and Construction
موضوع	کارخانه‌ها--ایران-- طراحی و ساخت
موضوع	Factories- - Iran- - Design of Construction
شناسه افزوده	فدائی‌نژاد، سمیه، ۱۳۶۱-
شناسه افزوده	Fadaeinezhad, Somayeh
شناسه افزوده	تیمورتاش سارا، ۱۳۶۲-
شناسه افزوده	دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	NA۶۴۰۳ ۱۳۹۸
رده‌بندی دیویی	۷۲۵/۴۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۸۲۲۷۶۴

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، شبکه‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: بازخوانی تجارب اجرایی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از میراث صنعتی در ایران
تدوین و تألیف: دکتر پیروز حناچی - دکتر سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جردی - مهندس سارا تیمورتاش
ویرایش ادبی: شهرام چراغی‌پور

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بهای نسخه سیاه و سفید: ۲۴۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست مطالب

مقدمه مؤلفان.....	خ
گفتار آغازین.....	خ
فصل اول - اعطای کاربری پردیس اصلی دانشگاه هنر اسلامی به کارخانه چرم سازی تبریز..... ۱	
۱-۱ ویژگی های معماری قبل از دوره مدرن.....	۱
۲-۱ معرفی کارخانه چرم خسروی تبریز.....	۲
۳-۱ بررسی سیر تحولات تاریخی و کالبدی کارخانه چرم خسروی تبریز.....	۳
۴-۱ مرمت و تجهیز مجموعه برای کاربری دانشگاه هنر و چالش های پیش روی آن.....	۵
۵-۱ جمع بندی.....	۹
کتاب شناسی.....	۹
فصل دوم - اعطای کاربری خانه هنرمندان ایران به پادگان ایرانشهر..... ۱۱	
۱-۲ معرفی پروژه: طرح انطباق پذیری و استفاده مجدد خانه هنرمندان ایران.....	۱۲
۲-۲ جمع بندی.....	۱۸
کتاب شناسی.....	۱۸
فصل سوم - اعطای کاربری پارک علم و فناوری یزد به کارخانه ریسندهی اقبال یزد..... ۱۹	
۱-۳ معرفی پروژه.....	۱۹
۲-۳ تاریخچه و سیر تحول شکل گیری کارخانه.....	۲۰
۳-۳ فرایند انتخاب کاربری و تبدیل کارخانه به پارک علم و فناوری.....	۲۱
۴-۳ بررسی فرایند مرمت کارخانه اقبال.....	۲۴
طرح های توسعه آینده.....	۲۴
۵-۳ جمع بندی.....	۲۴
کتاب شناسی.....	۲۴
فصل چهارم - اعطای کاربری باغ موزه قصر به زندان قصر تهران..... ۲۵	
۱-۴ بررسی سیر تحول تاریخی مجموعه باغ موزه قصر.....	۲۵
۲-۴ بررسی فرایند مرمت و تغییر کاربری مجموعه باغ موزه قصر.....	۳۰
۳-۴ جمع بندی.....	۳۵
کتاب شناسی.....	۳۶

فصل پنجم - اعطای کاربری کتابخانه به کارخانه نخ‌ریسی خورشید کرمان ۳۷

- ۱-۵ معرفی پروژه و روند شکل‌گیری ۳۷
- ۲-۵ روند انتخاب کاربری ۳۹
- ۳-۵ بررسی روند اقدامات مرمتی ۴۰
- ۴-۵ جمع‌بندی ۴۳
- کتاب‌شناسی ۴۳

فصل ششم - اعطای کاربری موزه آثار طبیعی و حیات وحش هفت‌چنار به کارخانه جوراب‌بافی بریانک ۴۵

- ۱-۶ معرفی پروژه ۴۵
- ۲-۶ بررسی تاریخچه مجموعه ۴۶
- ۳-۶ کارخانه برق و جوراب‌بافی بریانک ۴۶
- ۴-۶ بررسی روند تغییر کاربری مجموعه ۵۱
- ۵-۶ جمع‌بندی ۵۶
- کتاب‌شناسی ۵۶

فصل هفتم - اعطای کاربری گالری - موزه تار و پود به کارخانه نساجی شیراز ۵۷

- ۱-۷ معرفی مبانی طرح ۵۷
- ۲-۷ معرفی ویژگی‌های کلی مجموعه ۵۹
- ۳-۷ تاریخچه و روند شکل‌گیری کارخانه ۶۰
- ۴-۷ فلسفه معمار در طراحی موزه تار و پود ۶۱
- ۵-۷ معرفی فضاها و عناصر تشکیل‌دهنده ۶۳
- ۶-۷ جمع‌بندی ۶۷
- کتاب‌شناسی ۶۷

فصل هشتم - تغییر کاربری کارخانه آرگو ۶۹

- ۱-۸ مرمت و مقاوم‌سازی کارخانه آرگو ۶۹
- ۲-۸ جمع‌بندی ۷۴
- کتاب‌شناسی ۷۴

فصل نهم - طرح تغییر کاربری کشتارگاه تهران به فرهنگسرای بهمن ۷۵

- ۱-۹ فرهنگسرای بهمن ۷۵
- ۲-۹ فضاهای شکل‌دهنده کاربری جدید ۷۶
- ۳-۹ مختصری پیرامون نشست بررسی اقدامات صورت‌گرفته در فرهنگسرای بهمن ۸۲
- ۴-۹ جمع‌بندی ۸۴
- کتاب‌شناسی ۸۴

فصل دهم- اعطای کاربری فرهنگسرای انقلاب به کارخانه آبجوسازی شمس	۸۵
۱-۱۰ بررسی سیر تحول کالبدی فرهنگسرای انقلاب	۸۵
۲-۱۰ بررسی اقدامات صورت گرفته در فرایند تبدیل کارخانه به فرهنگسرای انقلاب	۸۶
۳-۱۰ جمع‌بندی	۹۰
کتاب‌شناسی	۹۰
فصل یازدهم- اعطای کاربری نمایشگاه مبلمان به انبار کتان تهران	۹۱
۱-۱۱ معرفی پروژه	۹۱
۲-۱۱ جمع‌بندی	۹۶
کتاب‌شناسی	۹۶
فصل دوازدهم- صنعت نفت، شهر و زندگی	۹۷
۱-۱۲ موقعیت آبادان در جنوب ایران	۹۷
۲-۱۲ پالایشگاه انتظام‌دهنده شهر محلات آن	۹۸
۳-۱۲ تیپولوژی خانه‌های وابسته به شرکت نفت	۱۰۰
۴-۱۲ نتیجه‌گیری	۱۰۹
کتاب‌شناسی	۱۰۹
گفتار واپسین	۱۱۱

مقدمه مولفان

میراث صنعتی گونه‌ای چالش برانگیز از میراث است که بواسطه ویژگی‌های منحصر بفردی که دارد، ارزش آن در معرض تهدید قرار می‌گیرد. میراث مرتبط با صنعت و اهمیت تاریخ فناوری و نقشی که در اجتماع ایفا می‌کند، ضرورت حفاظت از آن را آشکار می‌سازد. میراث صنعتی بسیار آسیب‌پذیر و غالباً به دلیل فقدان آگاهی، ثبت، شناخت، محافظت و بواسطه تغییر روندهای اقتصادی، تصورات منفی و مسائل زیست‌محیطی در خطر هستند. علاوه بر این، سیاست‌های حفاظتی پیشگام و نوآورانه‌ای بایستی مقیاس غیرمعمول این دسته از بناها را مورد ملاحظه قرار دهند. کارخانه وان‌نله در روتردام^۱، یکی از مهمترین نمونه‌های جهانی بناهای صنعتی حفاظت شده محسوب می‌شود. این بنا اولین کارخانه‌ای بود که در سال ۲۰۱۴ با معیارهای دوم و چهارم در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شد و هم‌اکنون طیفی از کاربری‌های فرهنگی و موزه‌ای را در خود جای داده است. بنابراین اکنون نگاه به این نوع عملکرد تغییر یافته و صنعت سرفصلی مهم برای متخصصان میراث شده است.

هدف در این گونه معماری، بناهایی هستند که به نوعی با تولید سر و کار دارند و اگرچه در مفهوم اروپایی آن آغاز انقلاب صنعتی و تحولات اجتماعی پیامد آن مورد توجه قرار می‌گیرد، در کشور ما پیشینه‌ای غنی‌تر از انقلاب صنعتی برای آن وجود دارد. این شاخه اکنون از سطح متون نظری به حوزه اجرایی و دیده و سیر تحول مثبتی را نشان می‌دهد. هرچند که در کشور ما از همان سال‌های نخستین نگاه جهانی به این موضوع، با پروژه‌های کاربری کشتارگاه تهران به فرهنگسرای بهمن و پاکسازی وسیع منطقه‌ای محروم در جنوب شهر تهران بصورت عملی به این مورد پرداخت شد. لیکن اکنون با پشتوانه‌های نظری فراهم شده، بستر جدیدی مهیاست تا پروژه‌های تکامل‌یافته‌تری تقدیم شهرها شود. اکنون دیگر برجسته‌ترین مثال‌ها از انطباق کارخانه تنها در کشورهای پیشروی صنعتی دیده نمی‌شود بلکه در نقاط پراکنده جهان و از جمله کشور ایران نیز تجربه‌های شاخصی وجود دارد که می‌تواند ثبت و دیده شود. تجارب ارزشمندی مانند اعطای کاربری به کارخانه جرم‌سازی تبریز، کارخانه ریسندهی اقبال یزد، کارخانه نخ‌ریسی خورشید کرمان، کارخانه جوراب‌بافی بریانک، کارخانه نساجی شیراز، کارخانه آبجوسازی شمیر، کارخانه آرگو، انبار کتان تهران، زندان قصر و پادگان ایرانشهر در تهران که همگی در حال بهره‌برداری هستند. با این نگاه، کتاب بازخانی تجارب انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از میراث صنعتی در ایران^۲ برگرفته از مباحث درس سمینار دانشجویان کارشناسی رشد گروه دانشگاه تهران، تدوین شد. مصادیق عنوان شده همگی از تجربیات اجرایی موفق هستند که پس از بهره‌برداری مجدد مقبول اجتماع بوده و بخوبی به زندگی معاصر بازگشته‌اند. هدف، ترویج مواجهه مشابه با نمونه‌های موجود در سراسر کشور است که پیش از تخریب و از دست رفتن، بتواند به‌عنوان الگویی در این زمینه مینا قرار گیرد. از جمله تلاش‌های مؤثر در این حوزه که به نتیجه نزدیک شده می‌توان به کارخانه ریساف در اصفهان و کارخانه سیمان ری در تهران اشاره نمود. بازگرداندن این مجموعه‌ها به شهر با مساحت قابل توجه و وسعت در کنار ارزش تاریخی، تجربه‌ای موفق از یک بازآفرینی شهری مؤثر خواهد بود. موردی که به احیای منطقه‌ای متروک می‌انجامد و با تغییر کاربری‌های غالباً فرهنگی علاوه بر حفظ هویت تاریخی، سرمنشأ تغییرات مثبت در همسایگی می‌شود.

در راستای هماهنگی با اقدامات جهانی، کمیته میراث صنعتی ایران در دانشگاه تهران و بعنوان زیر مجموعه نهاد جهانی TICCIH تشکیل گردید و اعضای هفت نفره آن شامل دکتر پیروز حنایی، دکتر محمدحسن طالبیان، دکتر احد نژاد ابراهیمی، دکتر محمدجواد مهدوی‌نژاد، دکتر سمیه فدایی نژاد، مهندس آرش مظفری و مهندس سارا تیمورتاش به کمیته جهانی معرفی شدند. از جمله اقدامات بعدی برگزاری کنفرانس بین‌المللی حفاظت از میراث قرن بیستم از معماری تا منظر؛ در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۸، انجام طرح‌های پژوهشی متعدد برای نهادهای متولی امر و ترجمه و چاپ مقالات مرتبط و ترویج موضوع بوده است. امید است این کتاب نیز در تحقق اهداف حفاظتی میراث صنعتی کشور ما سهیم باشد.